

Blaricum, April the 29th 1945.

The undersigned, Dutch citizens, who have each taken an active part in the illegal movement during the occupation of their country by the German aggressors and have had much to endure from nazi oppression, herewith declare and are ready to confirm their declaration by oath that they have known

Stabsgefreiter WERNER KLEMKE for three years during his stay in Holland; that Klemke must be considered an outspoken enemy of national-socialism; that Klemke, with considerable personal risks, had procured, in 1943, false documents from Germany for them, which enabled first

Vrijgeleide: 'To all Allied Authorities'

Blaricum * Als dank kreeg korporaal Werner Klemke aan het einde van de oorlog van de Blaricumse verzetsgroep waarvoor hij werkte een soort vrijgeleide in de vorm van een brief: 'To all Allied Authorities, Military and Civil'. Daarin meldt de familie Van Perlstein dat Klemke via het vervalsen van documenten ervoor heeft gezorgd dat ze ontsnapt zijn aan

deportatie. Ook staat er dat Klemke twee keer mislukte pogingen deed om te deserteren. Op 3 september 1944 en in februari 1945. De door vijf leden van de familie getekende brief vraagt de geallieerde troepen om deze „door en door eerlijke, loyale en betrouwbare gentleman, die van grote waarde kan zijn bij de wederopbouw van een nieuw en democratisch Duits-

land, te helpen." Klemke (1917-1994) leefde na de oorlog in Oost-Duitsland, waar hij een bekende illustrator werd. Hoewel hij een vooraanstaande positie bekleedde in de culturele sector, werd hij nooit lid van de communistische partij.

De Duitse helpers Werner Klemke (links) en Johannes Gerhardt.

Reportage

Reportage

Onderduiker Daan Grunwald komt uit gang Larense villa.

Sam van Perlstein in 1950 met kleindochter Nicky.

Villa 'De Craaihof' in Blaricum.

Fietke van der Kulk (vrouw Willem van Iependaal) in schuilplaats.

Annet Betsalel: 'Documentaire over Duitse militairen die leven riskeerden om Nederlanders in het Gooi te redden'

Duitse hulp joodse verzetsgroep

Edward de Vries Lentsch
e.de.vries.lentsch@hdcmedia.nl

Blaricum, Bussum * „Er zijn goede Duitsers geweest die met ongelofelijk risico voor eigen leven mensen hebben gered. Die moeten de eer krijgen die ze verdienen.”

Annet Betsalel uit Bussum werkt aan een documentaire over de hulp van Werner Klemke en Johannes Gerhardt aan de verzetsgroep rond Blaricummer Sam van Perlstein en zijn schoonzoon Mels de Jong (zoon van de in 1943 vermoorde schrijver A.M. de Jong). Betsalel kwam het verhaal op het spoor tijdens onderzoek in het 'vergeten' archief bij de synagoge van de joodse gemeente in Bussum. Haar man is de voorganger.

Het begon allemaal met de ontdekking van de brief uit 1945 die Sam van Perlstein aan het einde van de oorlog gaf aan Werner Klemke. „Daarin stond dat Klemke een goede Duitser was en hij de familie Van Perlstein waarschijnlijk voor een vreselijke dood had behoed.” „Sam van Perlstein was een geweldige entrepreneur die voor niets en niemand bang was. Hij had een importfirma (Van Perlstein Roeper Bosch, red.) die al in de jaren twintig serviezen, speelgoed en tapijten importeerde uit China, Japan en Perzië (Iran). Hij zette daar fabrieken op. Reed te paard de zijderoute af op zoek naar de beste tapijtwevers. Het bedrijf leverde aan de Bijenkorf en de Hema.”

Vanaf 13 maart 1942 moesten joden in Nederland een gele davidster op hun kleding dragen. In dat jaar begonnen de nazi's met de deportatie van de Nederlandse joden om ze in kampen te vermoorden. Het eerste wat Van Perlstein deed was zich (met enige moeite) uitschrijven uit het register van de joodse gemeente in Bussum. „Maar dat was niet genoeg om 'ontsterd' te raken”, legt Annet Betsalel uit. In dezelfde periode ontmoette Mels de Jong, getrouwd met Evie van Perlstein, in het Amsterdamse boekenantiquariaat Erasmus de Duitse dienstplichtige Werner Klemke uit Berlijn. Mels de Jong werkte voor uitgeverij Strengholt. „In boekhandel Erasmus was literatuur van schrijvers zoals Brecht en Tucholsky te koop die door de nazi's verboden was. Klemke vergat bij het verlaten van de boekhandel zijn geweer, wat hem de kogel had kunnen kosten. Mels kwam hem het geweer achterna brengen. Zo is het contact ontstaan.”

„Werner Klemke, die na de oorlog als illustrator beroemd werd (achthonderd boeken in 27 talen), heeft verteld dat hij in Amsterdam getuige was van een grote razzia waarbij vijfduizend joden werden afgevoerd naar station Muiderpoort.

Gelegenheidsorkest in Blaricum tijdens de oorlog. Vanaf links: Mels de Jong, Johannes Gerhardt, Johnny Lefebvre, onbekende en Werner Klemke. FOTO'S COLLECTIE ANNET BETSALEL

„Wat hadden die mensen misdaan: dat ze bestonden”, concludeerde hij. Toen ging bij hem een knop om.”

Werner Klemke en zijn dienstmaker Johannes Gerhardt zaten bij het Duitse luchtfweer (Flak). „In Utrecht, in het Gooi (mogelijk Crailo), Dordrecht, Abbebroek en Naaldwijk.” Klemke, klerk op de administratie, kon goed tekenen en bleek een uitstekende vervalsen van documenten en bonkaarten voor levensmiddelen te zijn. Gerhardt hielp als fotograaf. „Hij was voor de oorlog fotograaf op cruiseschepen.”

Klemke en Gerhardt hielpen bij het vervalsen van Duitse documenten waardoor Sam van Perlstein geen joodse vader meer had. Volgens de rassenwetten van de nazi's was hij een 'halfjood'. Die werden niet afgevoerd. „Ingediend bij het bureau van Hans Calmeyer en na zeven maanden kregen ze toestemming om de ster af te doen. Zijn vrouw was daardoor ook gered.”

Lachen

De Duitse helpers werden kind aan huis in de Blaricumse villa 'De

Vervalsen Werner Klemke in de barak van zijn afdeling luchtfweergeslacht.

Craaihof' aan de Koning Willem III Laan. Daar woonde Van Perlstein, en de 'garage' leefden Mels de Jong en Evie van Perlstein. „De oorlog was een afschuwelijke tijd, maar ze konden ook verschrikkelijk lachen met elkaar.”

Daar had het verhaal kunnen eindigen. Maar Van Perlstein besloot

niet het tot het einde van de oorlog 'uit te zingen'. De zakenman zette zijn aanzienlijke vermogen in voor het verzet. „Hij is zelfs een miljoen gulden gaan terughalen bij de Liro (de roofterbank van joods bezit, red.)”, weet Betsalel. Zijn villa in Blaricum werd een doorgangshuis voor onderduikers.

'Krautfunding'

Om de documentaire te bekostigen zoekt Annet Betsalel via crowdfunding mensen die het project willen ondersteunen. „Op www.treffpunkterasumus.nl is een link naar Cinecrowd te vinden. Er komt ook een Duitse versie, intern noemen we dat voor de grap krautfunding.” Betsalel zoekt nog steeds informatie over de getuigen van de groep Sam van Perlstein.

Blaricum heel veel onderduikers, daar leenden die villa's zich natuurlijk ook goed voor. De krant heette Hasjalsjeeth. Dat betekende De Keten, periodiek voor joodse onderduikers in Nederland. Er zijn vier gestencilde edities van vierhonderd stuks uitgekomen. Die werden na het lezen doorgegeven. Daarin werd aangedrongen op beheersing omdat de bevrijding nabij was. Mensen waren heel wanhopig.”

De illegale krant werd gemaakt met anderen uit de onderduikorganisatie (Sam en Gerard van Perlstein, Dick Goudsmit, Nathan Dasberg, Joop en Biny Overste en Hans Keilson). Na de bevrijding werd dit 'De Vrije Joodsche Courant'. Johannes Gerhardt maakte dat niet meer mee. Hij sneuvelde in oktober 1944 in Zuid-Nederland. „Klemke werd via Den Helder in krijgsgevangenschap afgevoerd (per landingsvaartuig). Naar de Duitse plaats Norden (tegenover Delfzijl, red.). Daarna keerde hij terug in Berlijn en werd in Oost-Duitsland beroemd. De Van Perlstein-brief heeft hij nooit hoeven te gebruiken, maar wel altijd bewaard. Tot hun dood hielden Klemke, Van Perlstein en De Jong contact.

Annet Betsalel heeft al veel research gedaan voor de documentaire met werktitel 'Werner in Holland'. Ze heeft ook in Duitsland en Israël nabestaanden gesproken, met elkaar in contact gebracht. Er is inmiddels veel beeldmateriaal. „Als documentairemaker heb ik de onbedwingbare behoefte om dit bijzondere verhaal over goede Duitsers die hun leven riskeerden door te vertellen aan een breed publiek. En ook om de prachtige kunstenaar die Klemke uiteindelijk werd, onder de aandacht te brengen.”

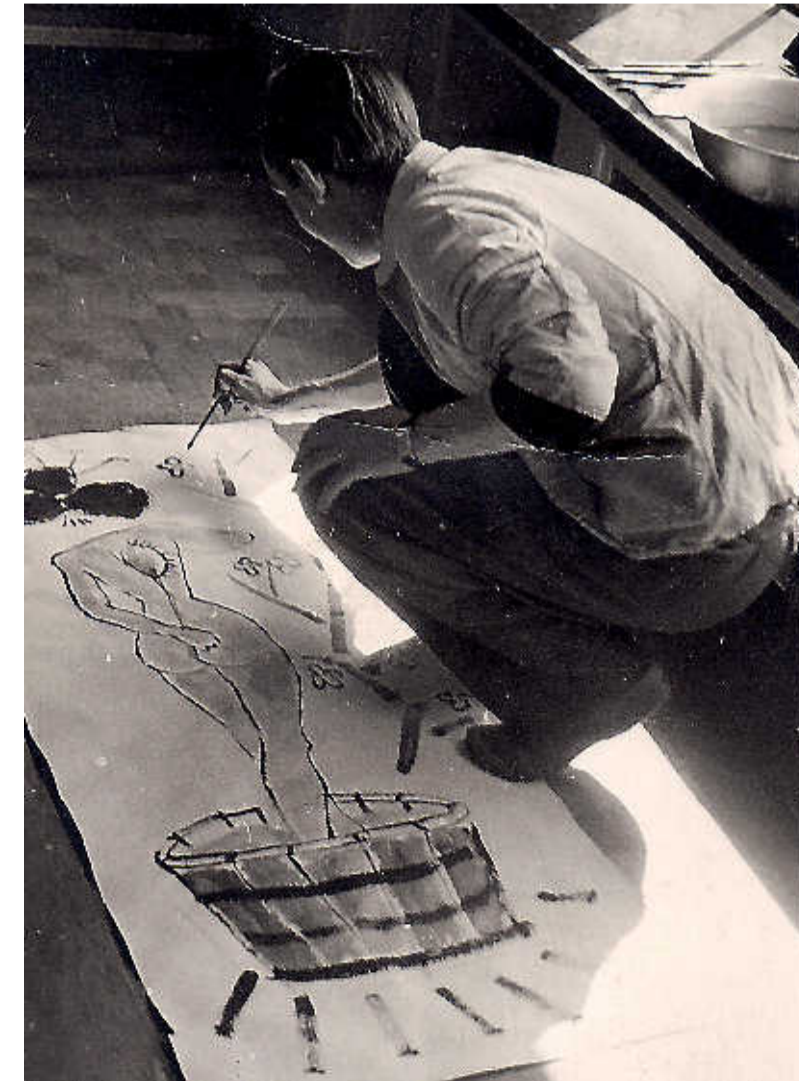
De verzetsgroep rond Van Perlstein wilde na 1945 van onderscheidingen niets weten. „Ze redeneerden: we hadden altijd meer moeten doen.”

Philip en Carry van Perlstein, Christian en Ulrike Klemke en Annet Betsalel.

Werner Klemke, Evie van Perlstein en Mels de Jong.

Tekenaar Werner Klemke.